

BERNARD DELMAY, *I Personaggi della Divina Commedia, Classificazione e regesto* (İlâhi Komedya'daki kişiler. Sınıflandırma ve özeti), Firenze 1986, LVI+413 sayfa. Nâşiri: Leo S. Olschki. Serinin adı: Bibliotec dell'a "Archivum Romanicum", Serie I, Storia-Letteratura-Paleografia, vol. 201.

Dante Alighieri'nin İlâhi Komedya adlı eseri üzerinde yapılan çalışmalar arasında özel isimler araştırmacıları her zaman için yormakla beraber gene de en vazgeçilmez bir çalışma alanıdır. Dante metafizik âlemde yaptığı hayalî seyahati sırasında bahsettiği şahıslar ile yaptığı görüşme, konuşma, edindiği intibalar, konuşmamakla beraber gördüğünü söylediği kişiler aracılığı ile belirli motifleri de dile getirir. Bundan dolayı da tarihi şahsiyetlerin tespiti kolay ve niçin bu eserde yer aldığına dair sayfalar dolusu yazılar yazılmış ve her bir şahıs için muhtelif mütalâalar kaleme alınmıştır. Elimizdeki kitab böyle bir geleneğin uzantısıdır. Hatta neşreden Olschki yayınevi de 1954 yılında bu alanda bir eser daha neşretmişti. Yayınevinin her zaman için az sayıda bastırduğu kitaplardan olan bu eser tükenenler arasına katıldığı için otuz küsur yılı geçen yeni birikimleri en iyi değerlendirecek kişilerden bu müellife böyle bir kitap yazdırmış bulunmaktadır.

Eserde uzun bir giriş bulunmaktadır. Metod ve nasıl başladığı konusuna eğilmeden evvel ele alıp da sınıflandırdığı bazı kişileri zikretmek istedim. Bir başka vesile ile belirttiğim üzere, Dante'nin İslâm dünyasına olumsuz bakışı ve peygamberini Cehennem'de tasvir etmesi peşin bir sert ön yargının yayılmasına yol açmıştı. Bazı kişiler daha ileri gidip Dante'nin az bile söylediğini ileri sürmek kadar ifrata kaçtılar. Gene de orta yolu bulan İtalyan araştırmacılar böyle bir tasvirin kişilerle ilgili olmayıp bir kesin yargının uzantısı niteliğinde olduğunu açıkladılar. Gerçekten o sıralarda çok güçlü olan İslâm dünyasının, Hristiyan dinini benimsemiş Avrupa'da büyük bir tedirginlik oluşturmakta, artık yaratıcılığı kaybettiği için bir tehlike olmaktan çıkan İspanya yarımadasındaki İslâm varlığı Avrupa'yı rahatsız etmekte idi. Bu alanlardaki çalışmalar son yıllarda çok ileri gittiği için, meydana getirilen eserlerde ön yargıdan mümkün merteye kaçınılmaktadır. Şimdi elimizde bulunan bu eser Dante'nin yarattığı olumsuz etkilerden uzak durmaya gayret etmiştir. Zira, Dante değil İslâm dünyası, Avrupa tarihinde olumsuz etkisini gördüğü kişileri ve hatta bazı papaları bile Cehennem'de tasvir etmiştir. Onun bu tasvirlerinin nerede bulunacağını tahmin etmek kolay olmadığı için, kitap aranan her bir kişiyi alfabetik düzen içinde açıklamıştır. Burada müellif hiç bir meslekdaşından yardım istememiştir. Gene *Erdem* sayfalarında konu ettiğim Enciclopedia Dantesca adlı eserde, muhtelif kişiler mütehasıs oldukları devrin şahsiyetlerini konu etmişlerdi. Bu kitapta ise tek başına bir çaba görüyoruz. Böylece bir tek metod ve yorum ile karşı karşıyayız. Şahıslar hakkında Dante'nin vardığı kanaat ön plana alınmış ve sonra da o kişinin tarihsel kişiliği incelenmiştir. Bu kişiler arasında Hz. Muhammed (Mao-metto, s. 231-232, n. 538) ile Hz. Ali (Ali ibn Abû Talib, s. 13, n. 34) İslâm tarihi açısından müstesna bir yer işgal eder. İslâmî kişiler bunlarla sınırlı değildir. Filozoflar Dante için özel bir ehemmiyete sahiptir. Bu kitapta hoş bir tesadüf arka arkaya gelmişlerdir (Averroes, s. 34-35, n. 107). İslâm dünyasında İbn-i Rüşd diye tanınan ve esas adı Ebu Velid Muhammed bin Ahmed olan bu filozofun eserleri İtalyan üniversitelerinde okutulmakta idi ve Dante bu kişiyi Aristoteles'in eserlerine yazdığı Yorum (Gran Commento) ile takdir etmişti. Diğer filozof ve tabip Avicenna, s. 35-36, n. 108'de tasvir edilmiştir. İbn Sînâ adı memleketimizde büyük kongre, toplantı, bilimsel kolokyumların yapılmasına yol açmıştı. Dante bu kişiyi tabiplik meziyeti ile Hipokrates ile Galenos arasında, Cehennem'e girişten hemen sonraki soylu ve âkil geçmiş dönemi insanların tasvir edildiği Limbo'da anlatır. İslâm dünyasından anlatılan kişiler arasında, Franşeskan tarikatının kurucusu Aziz Francesco ile

kişiyi tabiplik meziyeti ile Hipokrates ile Galenos arasında, Cehennem'e girişten hemen sonraki soylu ve âkil geçmiş dönemi insanların tasvir edildiği Limbo'da anlatır. İslâm dünyasından anlatılan kişiler arasında, Franşeskan tarikatının kurucusu Aziz Francesco ile görüşen Mısır Sultanı (Soldan d'Egitto)da vardır. Elimizdeki kitapta (Malik al-Kamil sultano d'Egitto, s. 228 vd, n. 228 dedir) Kuzey İtalya'yı yaptığı akınlarla tedirgin eden büyük Hun imparatoru Attila da Dante'nin konu ettiği kişilerdendir (s. 32 vd). Görülüyor ki Dante çok az ilişki kurduğu ve hakkında az fakat özlü eserler okuduğu konularda şahıslar aracılığı ile belirli konuları anlatmıştır. Bütün diğer kişiler de kitabı hazırlayan tarafından sıralanmıştır. Fakat bu sıralama gelişigüzel isim sıralaması değildir. Çok uzun olan giriş kısmında Dante'nin kişileri nasıl sınıflandırdığı ve hangi evrelerde olduklarını ele almıştır. Dante belirli tarihî şahsiyetlerden çok, din kitaplarından ve çok iyi bildiği klasik çağ dönemi mitolojisinden çok kişiyi konuşturur, haber verir bazan bir melek için bile kısa bir mısra hatta mısra içinde tek bir isimi ustalıkla geçirmiştir. Bir an için okuyanlar isim bolluğu karşısında bunalırlar ise de yorum ile yayınlayanlar bu sıkıntıyı engellerler. Elimizdeki kitap büyük ölçüde Dante tarafından kişilerin nasıl sınıflandırıldığını açıklar. Böylece araştırmacılar kadar ilk kez okumaya kalkışanlara değerli bir kitap sunulmuş bulunmaktadır.

Kitap bir şahıs etrafında belirlenen bir kültür ortamının nasıl işlenmesi gerektiğine değinen faydalı bir eserdir. Zaten nâşir Dante geleneğini devam ettirmeğe kararlı bulunduğu için satışı çok az fakat etkinliği çok fazla ve bizim için çok yabancı olan, sonraki nesle faydalı olma, düsturunun da bir uzantısıdır. Yayınevi kısa bir zaman içinde alanında yeni kitapları kendi ülkesi ile birlikte bütün Dante üzerine çalışanlara sunmuştur ki metodunun ülkemizde bir an evvel benimsenmesini beklemekte yararlıdır. Böyle bir eseri hazırlayan ile neşreden de her zaman övünülecek bir eser yarattıklarını ısrarla ortaya koyabilmektedirler ve böyle bir çalışmaya da sahip bulunmaktan, bu satırların yazarı da kıvanç duymaktadır.

Prof. Dr. MAHMUT H. ŞAKİROĞLU